

Književne novosti

Janka Kersnika „Zbrani spisi“, uredil dr. Ivan Prijatelj. Zvezek IV., sešitek I. in II. V Ljubljani 1905. Založil L. Schwentner. Cena: broš. K 5, po pošti K 5-20; eleg. v platno vez. K 6, v polfrancoski vezbi K 7, po pošti 30 h več. — Ta zvezek prinaša na 333 straneh novelo „Gospod Janez“, „Kmetske slike“, „Humoreske“ in „Povesti za ljudstvo“. Janka Kersnika zbrani spisi so prelepo velikonočno darilo in zato smo uverjeni, da bode naše občinstvo baš zdaj pridno segalo po njih.

Janez Trdina: Zbrani spisov druga knjiga. — Pri Schwentnerju v Ljubljani. — Druga knjiga zbranih spisov Janeza Trdine prinaša Verske bajke in Bajk in povesti prvi del. — Po pravici je postavil Trdina verske bajke na čelo svojim povestim o Gorjancih; boljšega uvoda bi jim ne bil mogel napisati. Junak „Bajk in povesti“ je slovenski narod; v verskih bajkah nam ga je Trdina predstavil, pokazal nam ga v tako čistem ogledalu, da mu vidimo v dno duše in razumemo vsako njegovo besedo in kretnjo, razumemo iz njegovega značaja njegovo življenje in njegovo preteklost. Lahkovernost in nezaupnost, praznoverje in dvomljivost, zabavljivost in hlapčevska ponižnost, vse te nasprotujoče si lastnosti so spojene v harmonično celoto, a krona te lepe celote je vesela in brezskrbna lahkoživost, ki jo izpričuje Dolenjec, ta najimenitnejši predstavnik slovenskega naroda, na obrazu in v kretnji, v jeziku in slogu. Trdina pripoveduje: „Vera v nadčloveško oblast cerkvenih predstojnikov je ostala skoraj neomajana, to seve, kolikor to dovoljuje prirojena nezaupnost in zabavljivost, ki sta v dolenskem značaju ravno tako globoko ukoreninjeni, kakor lahkovernost in praznoverje.“ — V neki duhovniji so župljani sovražili svojega župnika, ker jih ni varoval toče in so ga tožili škofu, kako da je nemaren za božjo službo. Župan je bil nanj posebno hud, a ko ga vpraša Trdina pozneje, kako da so se z gospodom spet z bogali, se mu nasmeje in veli: „E, kaj čete, mi kmetje imamo že to neumno vero...“ To je prav tista vesela in dvomeča vera kakor Trdinova, ko zavzdihne nekoč: „O, coprnice so res na svetu, Bog hotel, da bi tako ne bile!“ In jaz sem takih misli, da je resnoba v teh Trdinovih besedah prav tako velika kakor v naslednjih: „Jaz sem omenil samo tiste vraže, katere v gostem duševnem mraku blodeči Dolenjec izpeljuje iz nerazumljenih nauk in ustanov krščanske vere.“ Bistri Dolenjec si je usvojil tiste nauke, ki so mu prijali po svoji poeziji, ali ki so bili sorodni njegovim ajdovskim spominom, in jih je prikrojil po svoje, tako da se je včasih iz dogme porodila najlepša poezija. Vso drugo dogmatsko brkljarijo je pač spoštoval, kakor je bilo potreba, ali tuja mu je ostala za zmerom, ker ni bila sorodna njegovemu veselemu in odkritemu značaju. Najlepše pa se kaže dolenski in pristno slovenski značaj v načinu, kako je prelil dušečo, tesnobno katoliško mistiko v čisto, ljubeznivo poezijo. Poglobil je dogmo, učlovečil jo je. Kako veličasten simbolizem je v bajki o rojstvu prvega človeka, ustvarjenega iz božjega potu! In v drugi bajki: „Bog se je ločil od svojega trupla in se preselil v nebesa. Truplo pa je na zemlji zgnilo in se izpremenilo v rodovito prst.“ Spoštovanje narodovo do cerkvene vere je samo zunanje, priučeno in vtepeno. V njegovem praznoverju, v njegovih pripovedkah, ohranjenih od roda do roda, se kaže njegovo

pravo naziranje veliko jasneje nego v privajenem izpolnjevanju cerkvenih dolžnosti ali, postavim, ob političkih volitvah. Najbolj jasno se kaže njegov zdravi skepticizem v veselem, včasih celo robatem humorju, ki se ne ustavi ne na pragu cerkve, ne župnišča. Marijo in malega Jezusa je osvetlil s čisto poezijo; iz odraslih svetnikov in svetnic, iz sv. Petra in sv. Coprijana, iz proštov, župnikov in nun brije norce. „Dokler so bili ljudje še ajdje . . .“ tako se pričinja prva verska bajka. Referent „Slov. Naroda“ je dobro opomnil, da so „ljudje“ tudi ostali ajdje. Ustvarili so si svoje male in velike bogove, natovorili so jim vse svoje človeške čednosti in slabosti ter jim nadodali le še različne čreznaturne sile in pravice; vse je ostalo pri starem in duhovnik mora znati coprati kakor nekdanj, drugače ni zanič; le ceremonije so se izpremenile. — Vprašanje je, koliko je v teh verskih bajkah pravega narodnega blaga in koliko Trdinove fantazije. Jaz sem tega mnenja, da Trdina v „Verskih bajkah“ ni dodal tradiciji ničesar iz svojega nego svoj neprimerljivi slog. Zdi se mi celo, da se je včasih malo preveč natanko oklepaj sporočila narodovega. Med bajkami in povestmi o Gorjancih nisem bral doslej ne ene, ki bi ne bila umetniški popolnoma zaokrožena. Nekatere izmed verskih bajk pa so ali prezgodaj odsekane (kmetiški pripovedovalec je morda pozabil, „kaj se je še potem zgodilo“), ali pa preveč raztegnjene, znamenje, da so poznejši rodovi ali preblebetavi pripovedovalci dodajali iz svojega. Trdina je bajke samo še blagoslovil s svojim slogom, včasih se je malo ironično nasmehnil, ali tako narahlo, da človek komaj opazi: drugače je pripovedoval, nego je slišal. — V „Bajkah in povestih“ (tako je namreč moje mnenje) pa je Trdina svoboden in stvarjajoč umetnik. Iz snovi, in če mu je bila dana v še tako celotni in popolni obliki, je ustvaril nov umotvor, ki je čisto njegova last. Ko bi bil Trdina napisal svoje povesti, kakor jih je slišal, in napisal vse to in samo to, kar je slišal, bi nam bil podal pač mnogo zanimivega narodnega blaga, umotvora pa najbrž nobenega. To razodeva posebno lepo „Kresna noč“, ena najiminitnejših povesti v prvem delu zbirke. V enotnem okviru je opisal Trdina vse skrivnosti in čudovitosti kresne noči, razpletel in razrešil celo vrsto motivov ter naposled v prijetnem umetniškem loku zaključil krog. Kakor je v „Verskih bajkah“ očitno, da je Trdina natanko spoštoval ustno sporočilo, tako in še bolj očitno je, da mu je bila v „Bajkah in povestih“ tradicija narodova le snov, ki jo je porabil in obdelal po svoje. Vse osebe, ki nam jih prikazuje Trdina — godci, krčmarice, krošnjari, kmetje — so živele resnično in morda še žive; Trdina jih je videl in je govoril z njimi. Ali to nas nič ne briga: glavno je, da jih je videl Trdina z očmi umetnika in da se je njih preprosto pripovedovanje v jeziku in slogu Trdinovem izpremenilo v umetnost. —

(Konec prih.)

Venec slovanskih povestij. Knjiga VIII. Tiskala in založila „Goriška Tiskarna“. A. Gabršček v Gorici. Cena K 1·20, po pošti K 1·30. Knjiga prinaša prevode deseterih zanimivih daljših in manjših povesti priznanih slovanskih beletristov poleg izvirne črtice Zofke Jelovškove. Zares dosti izbornega čtiva za majhen denar!

Časopis za zgodovino in narodopisje. Izdalo Zgodovinsko društvo v Mariboru. Uredil Anton Kaspert. Natisnila Cirilova tiskarna v Mariboru, 1904. v. 8°. 224 str. Leto I. Člani društva ga dobe brezplačno, za nečlane 6 K.

Izvestja muzejskega društva za Kranjsko so dobila ob slovensko-nemški meji vrlega stanovskega tovariša, katerega se jim ni treba sramovati. Dne 18. sušca 1903 se je sešlo 19 rodoljubov, večinoma profesorjev raznih mariborskih učnih zavodov,

Književne novosti

Janez Trdina: Zbranih spisov druga knjiga. (Konec.) O slogu Trdinovem sem govoril že lani takrat, ko sem referiral o „Bahovih huzarjih in Ilirih“. Zdaj, ko je izšla druga knjiga Trdinovih zbranih spisov, je užila njegova nedosežena in nedosegljiva pripovedovalna umetnost toliko časti in hvale, da bi bila jecljajoča navdušenost že neokusna. Prave narodne govorice ni nihče tako pogodil kakor Trdina; leži mu pač v krvi, ni priučena kakor tista „narodna“ govorica, ki jo poslušamo strahom v nekaterih novejših izdelkih, skrpucanih za „narod“. Tukaj je velik in važen razloček, ki ga je treba razložiti. Trdinovo pripovedovanje je bolj neprisiljeno, bolj preprosto, skratka, bolj „narodno“, kakor n. pr. Jurčičevo, in vendar si upam trditi, da Trdina nikoli ne bo tako popularen kakor Jurčič. Zadnjič je nekdo dokazoval, da jaz ne bom nikoli popularen (kar me je sila užalostilo), in je našteval tiste slovenske pisatelje, ki jih ima menda vsaka kmetiška hiša. Celo Stritar je bil med njimi, imena Trdinovega pa nisem opazil. To je značilno, pa tudi naravno. V spisih nobenega slovenskega pisatelja ni toliko „narodove duše“ kakor v spisih Trdinovih in prav zato jih bo užival z vso slastjo in jih bo razumel do dna šele človek, ki že nekoliko boleha za nacionalnim skepticizmom. Jurčič je karikiral kmeta, napravil ga je črez mero robatega in irhastega; ni mu bilo do tega, da bi stvaril kmetiške značaje, temveč ustvaril je tip in ta tip je bila karikatura. V vseh večjih in bolj znanih svojih povestih pa je odkazal kmetu le mesto epizodne figure, ki ni v nobeni tesnejši zvezi z dejanjem; junaki tega dejanja so bili skoraj zmerom „izobraženci“. Ne vsled notranjih vrlin svojih romanov, temveč vsled zamotanega, zanimivega in genljivega dejanja ter vsled karikiranih tipov (Krvavelj, Mozol) je Jurčič popularen. Če bi se bil kdo lani potrudil ter izpraševal ljudi po Slovenskem, katero knjigo je „narod“ največ in najrajši bral, bi se bil preveril o ogromnem uspehu „Grofice beračice“. Celo danes ni Jurčič tako popularen kakor ta zanimiva in zamotana povest, a kaj šele pred dvajsetimi leti, ko je prof. Levec vzdihoval v „Ljublj. Zvonu“, kako plesni v zalogi „Deseti brat“. No, to je bilo sčasoma drugače, ko je „narod“ spoznal, da so poleg „Jurija Kozjaka“ tudi ostale Jurčičeve povesti zanimive in genljive. Tako je in nobeden umetnik tega ne bo predrugal: „široki sloji naroda“, tista spodnja in širja masa občinstva zahteva dejanja, spletk, genljive ljubezni, grobega humorja in strašne moritve. Kolikor bolj se bliža umetnik rablju, komik klovnu, toliko bolj je „naroden“. Ali hodi ljubljansko občinstvo poslušat Govekarja? Ne: Verovška! — Najbolj jasen je razloček med Trdino in drugimi narodnimi pisatelji v naivnosti pripovedovanja. Drugi so pisali za narod, Trdina piše iz njega. Letos berem v „Ljublj. Zvonu“ Trdinovo pripovedko o ljubici carja Aleksandra. Ta pripovedka se mi je zdela izmed najboljših, kar jih je napisal Trdina; kmetu, ki je bral Jurčiča, bi se zdela najbrž neslana. Isto bi lahko rekel o ljubezenski zgodbi Slobodinovi v „Bahovih huzarjih“ in o mnogih bajkah. „Narodni pisatelji“ so bili bolj ali manj „potujčeni“ izobraženci, ki so se trudili, da bi pripovedovali narodu v jeziku, ki bi ga razumel; iz Janeza Trdine pa govori narod sam izobražencem. Zato je Trdina po mojih mislih naš edini resnični in največji narodni umetnik. — *Ivan Cankar.*

Opomba. V ta referat se je vrnila zadnjič neljuba pomota. Na strani 247. je čitati v 21. vrsti od zgoraj: „drugače je pripovedoval, kakor je slišal“, in ne: „drugače je pripovedoval, nego je slišal.“